

Dossier de premsa

Exposició

Les maletes de Walter Benjamin

Dispositius migratoris

20 juliol – 24 setembre 2017

Arts Santa Mònica

Espai Balcó

ÍNDEX

1. FITXA DE L'EXPOSICIÓ	3
2. LA FIGURA DE WALTER BENJAMIN	17
3. CRÈDITS	18

Neus Masdeu. *Ell, tu i jo*, 2016

1. FITXA DE L'EXPOSICIÓ

Les maletes de Walter Benjamin ***Dispositius migratoris***

20 juliol – 24 setembre 2017

Espai Balcó

Exposició itinerant:

Estació Internacional de Portbou-Sala de duanes (Portbou): 24 setembre 2016 – 23 d'octubre 2016

Casa Velázquez (Madrid): 5 abril – 25 maig 2017

Arts Santa Mònica (Barcelona): 20 juliol – 24 setembre 2017

Projecte col·laboratiu entre diferents escoles de Belles Arts:

Weißensee Kunsthochschule de Berlin (Visuelle Kommunikation. Digitale Medien)

École des Beaux-Arts de Bordeaux

Escola Llotja d'Arts i Disseny de Barcelona

Casa de Velázquez de Madrid

Comissària: **Pilar Parcerisas**

Amb motiu del **125è aniversari del naixement de l'escriptor Walter Benjamin** (Berlin, 15 de juliol de 1892-Portbou, 26 de setembre de 1940).

L'exposició coincideix amb l'inici de l'expedient de declaració de Bé Cultural d'Interès Nacional, en la categoria de Lloc Històric, a favor del Memorial Passatges a Walter Benjamin, a Portbou per part del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

"És una tasca més àrdua honorar la memòria dels éssers
anònims
que no la de les persones cèlebres.
La construcció històrica es consagra a la memòria
dels qui no tenen nom".

Walter Benjamin, *Tesis de la Filosofia de la Història*, 1940

L'exposició ha sorgit d'un projecte col·laboratiu entre diferents escoles de Belles Arts: la Weissensee Kunsthochschule de Berlin (Visuelle Kommunikation. Digitale Medien), l'École des Beaux-Arts de Bordeaux i l'Escola Llotja d'Arts i Disseny de Barcelona, i la Casa de Velázquez de Madrid, per tal de recordar el 76è aniversari de la mort de Walter Benjamin a Portbou.

Els estudiants i artistes residents han creat unes **maletes imaginàries** partint de la lectura de les **Tesis de la Filosofia de la Història** escrites per Walter Benjamin (Berlin, 1892-Portbou, 1940). Es creu que el filòsof duia una còpia d'aquests documents a la maleta en la seva fugida a l'exili abans de decidir posar fi a la seva vida el 26 de setembre de 1940 a Portbou, en ser detingut per la Gestapo i en saber que seria repatriat. La **Història**, la **memòria** i la **identitat europea** d'avui és el tema de fons d'aquestes maletes que els estudiants han creat pensant en **Portbou**, passatge de **frontera** i **exili** que cobra actualitat davant l'Europa dels refugiats.

El concepte d'Història esbossat per Benjamin es totalment actual. L'influx que aquest pensador té en l'àmbit de la pràctica de les arts visuals avui ajuda els estudiants a fer un treball de recerca i d'interpretació del concepte d'Història que reflecteixen en les seves obres i/o maletes.

Portbou és un lloc marcat per la història, la memòria i l'exili, i la mateixa estació internacional n'és un exemple, per on van passar milers de refugiats.

A la sala de duanes de Portbou, primer lloc on s'aturà l'exposició el mes de setembre de 2016, és on s'obrien i revisaven les maletes fins l'Acord de Schengen. L'estació, cada dia més en desús, ha trobat un nou ús cultural amb aquesta mostra, que ha estat atracció de visitants, ha donat a conèixer la població i ha fet que l'exposició sigui un estímul d'interès públic, social i econòmic per al poble.

L'exposició uneix un **eix geogràfic benjaminí**, amb la participació de **Berlin**, ciutat on va néixer, **Burdeus**, ciutat important de França, país que el va acollir com a refugiat alemany i **Portbou**, frontera espanyola, on va decidir acabar amb la seva vida.

Cada escola ha dut a terme un **workshop** de mesos de preparació dels treballs presentats i exposats.

En el cas de l'**Escola Llotja d'Art i Disseny de Barcelona** s'ha posat el focus en **Portbou** com a **lloc de memòria, exili i pas de frontera**, tant a causa de la **Guerra Civil**, en què els exiliats republicans fugien en retirada en pèssimes condicions, com a la **Segona Guerra Mundial**, en què els fugitius del nazisme, entre ells molts intel·lectuals, creuaven la frontera en sentit contrari, d'Europa cap a Estats Units, cas de Benjamin, o a l'Amèrica Llatina. Portbou va ser un lloc de passatge i d'esperança per a moltes persones però, a la vegada, de detencions i desesperació. Walter Benjamin va ser una de les que ho patiren. A Espanya, la memòria històrica es encara una causa pendent. Els estudiants han investigat fets de la història contemporània partint de la maleta que Benjamin arrossegava en la seva fugida com a exemple per superar l'oblit i proposar la "memòria" com a instrument essencial de la democràcia.

Ana Pulido

L'École des Beaux Arts de Burdeos (EBABX) ha aprofundit en les **Tesis sobre la filosofia de la Història**, que és el text bàsic de Walter Benjamin sobre la Història del segle XX. S'ha treballat la **tesi VII**, a propòsit dels **béns culturals**: "No hi ha document de la cultura que no ho sigui també de la barbàrie", escriu Benjamin. En aquest passatge de frontera i exili entre França i Espanya de milers de refugiats republicans revolucionaris, els estudiants han confrontat aquest fet a l' "Àngel de la Història" (*Angelus Novus*), sense deixar de banda la modernitat i el progrés.

Luka Merlet. *Témoignages mode*, 2016

Per la seva banda, la **Weißensee Kunsthochschule Visuelle Kommunikation de Berlin**, especialitzada en mitjans digitals, ha pres el text messiànic ***Angelus Novus***, de Walter Benjamin, on qüestiona la història, el progrés i il·lustra la projecció del temps històric del passat en el present. A nivell pràctic, es proposa un redisseny de les posicions artístiques del pensador en relació a la seva obra i biografia: el que és cinemàtic, il·lustratiu, interactiu, fotogràfic i topogràfic. S'ha debatut sobre la seva visió i s'ha volgut documentar el seu paper com a refugiat i exiliat.

Kanako Ishii, *Re-Landscape. Erinnerung und Heimweh*, 2016

Maria Mar Rego, *Maleta*, 2016

Els residents de la **Casa de Velázquez. Académie de France à Madrid** són ja artistes emergents que han acabat els seus estudis i que per a aquesta ocasió han partit de l'**objecte maleta** i del seu enigma, per crear dos relats, de caràcter molt diferent. Per una banda, un relat sonor agermanant Portbou amb els sons d'una altra frontera d'Espanya amb Portugal i per una altra, el relat dins una maleta del món com a biblioteca de béns culturals classificats i ordenats, tot barrejant les restes de la història amb les relíquies personals.

Pilar Parcerisas
Comissària de l'exposició

L'ESCOLA LLOTJA D'ART I DISSENY DE BARCELONA

El projecte La Maleta de W.B, dins de l'àmbit educatiu de Llotja, escola d'Art i Disseny de Barcelona, realitzat amb alumnes de primer i segon curs, ens va permetre realitzar un treball doblement significatiu. D'una banda, connectar les problemàtiques de la Segona Guerra Mundial amb la Guerra Civil Espanyola des d'una frontera propera, carregada simultàniament de dolor i d'esperança, i per una altra, fer-ho mitjançant d'una figura que havia reflexionat intensament sobre la justícia social i l'art i que sofreix en carn pròpia les conseqüències de la guerra.

La reflexió i la memòria de l'exili apunta cap a la revelació d'aquestes presències invisibles que són els migrants en les derives provocades per les guerres. Però si aquesta reflexió es produeix a partir del relat d'una vida en concret, i aquesta vida és la de Walter Benjamin, l'exili es transforma no solament en objecte d'un discurs científic, sinó també en experiència viscuda, la qual cosa ens permet generar l'empatia necessària per comprendre la importància dels petits relats, dins de la narració històrica.

La revisió del passat d'un país com Espanya, discorre també, paral·lelament per la memòria de la repressió a Amèrica, per la violència colonial europea a l'Àfrica o pel propi esdeveniment de Auschwitz. S'inscriu, en definitiva, en el marc d'una cultura de la memòria en la qual conviuen conflictivament el passat que interpel·la les víctimes, la seva administració sota les polítiques de la memòria, l'objectivació acadèmic-científica d'aquesta última, la seva habitual transformació en oblit sota els codis de la indústria cultural i fins a fins i tot, un debat sobre l'estatut del passat en la racionalitat moderna.

Des d'un punt de vista crític, un episodi puntual com les vivències d'un exiliat en aquell moment específic revela aquest complex i de vegades també espès rerefons.

Una qüestió important en el desenvolupament del treball ha estat la incorporació d'una petita recerca prèvia de caire filosòfica que, si bé els alumnes d'art solen tenir-ho com una pauta més habitual en les propostes de treball, per als alumnes de disseny era un exercici nou. El llibre dels *Passatges*, l'assaig sobre Franz Kafka i el mateix relat biogràfic de Benjamin, va anar al material d'estudi. El procés va ser realment estimulador, de tal manera que els estudiants van ampliar el material documental i d'estudi per compte propi i van generar debats interns entre ells.

Els resultats han estat també interessants i indicadors dels diferents processos de cada especialitat. Els estudiants dels Departaments de Pintura i Escultura van treballar bàsicament en un format d'instal·lació, amb una narració normalment imaginària. Els de les Arts del Llibre, van optar majoritàriament per un treball documental i proper a l'arxiu, i finalment l'alumnat de Joieria va decidir-se per una via tan interessant com sorprenent, reinterpretant un per un els objectes que Walter Benjamin portava en la seva maleta, donant-los el valor afegit de la narració viscuda.

D'aquesta manera, maletes carregades d'històries de vides truncades, jocs

impossibles amb recorreguts de sabates feridores o *gimcanes* conceptuais, conviuen amb arxius i documents de les víctimes dels grans conflictes bèl·lics, juntament amb un rellotge d'aspes infinites o un passaport universal.

Si, tal com creiem, un dels objectius fonamentals de l'ensenyament de l'art i el disseny és desenvolupar projectes com un aprenentatge interactiu, en permanent evolució d'acord amb els processos de canvi i de reflexió que es produeixen en els àmbits socials, culturals, econòmics i tecnològics, aquest ha estat un projecte exemplar en tant la seva capacitat de provocar aprenentatges significatius, estimulador de recerques, amb un important marge d'experiència personal alhora que col·lectiva.

Nora Ancarola

Artista visual i sotsdirectora de l'ESDA Llotja entre els anys 2010-2015

LA CASA DE VELÁZQUEZ A MADRID

La Casa de Velázquez és un paratge privilegiat per residir però també, per als seus artistes, un lloc de pas al que venen a la recerca de fons documentals o d'inspiració per realitzar un projecte personal.

Arriben de França i de diferents parts del món després d'una difícil selecció en convocatòria oberta. La missió de l'Académie de France à Madrid és acompanyar-los, ajudar-los i portar el més lluny possible el seu projecte, enriquir-lo, suscitant trobades i experiències úniques. Per això s'organitzen trobades professionals, exposicions, concerts i moments que propicien la creació i la seva difusió. Algunes d'aquestes activitats poden ser inèdites i imprevistes com la que va sorgir de la proposta expositiva de Pilar Parcerisas en torn Walter Benjamin.

A la convocatòria van respondre amb entusiasme la fotògrafa Maria-do-Mar Rêgo i el videoartista Vir Andrés Hera. El pensador alemany s'ha tornat des de fa un temps referència a la universitat per a estudiants de Filosofia, Ciències Socials i en les formacions artístiques. La qüestió per als dos residents de l'AFM no era tant partir d'un text o de conceptes benjamians sinó tornar a ells en base a les seves preocupacions i creacions en curs.

Els dos artistes com altres participants han treballat amb maletes. Aquest objecte troba el seu referent artístic en Marcel Duchamp, i de manera més àmplia en la caixa surrealista. La caixa és un objecte ambigu, desviat de la seva utilitat, que incita a ser obert i pot tancar-se, comporta el secret i la seva revelació, conté allò que és petit i allò que és immens, el més pesat i el més lleuger, connecta amb la infància, evoca calaixos invisibles, taüts o tresors. A aquestes qualitats de la caixa, la maleta suma la funció del viatge, són els seus components temporals i espacials, poden recórrer kilòmetres i dècades.

Vir Andrés Hera, artista mexicà que porta alguns anys establert a França, interroga a través de la seva obra plàstica, literària i videogràfica, la identitat mestissa forjada durant la colonització espanyola, a partir d'un plantejament barroc. Per a aquesta mostra ha creat una maleta-relicari de referències iconogràfiques que reflecteixen un doble sentiment de fascinació i repulsa perquè, com apunta Benjamin, "no hi ha document de cultura que no ho sigui, al mateix temps, de barbàrie".

La seva maleta de cartó de gran mida associa allò que té de trivial l'envoltori amb imatges religioses de cossos suplicants, talles barroques amb membres fragmentats que susciten la devoció dels creients, la contemplació estètica o la curiositat documental y semblen haver estat transportades per l'artista, com cadàvers esquarterats, en un viatge de tornada històrica al vell continent.

Maria-do-Mar Rêgo té un passat nòmada per Europa, ha crescut a Portugal però ha estudiat a Barcelona i ha viscut a diferents ciutats franceses i a Berlin. Per al seu projecte a la Casa de Velázquez s'ha proposat creuar la frontera hispano-portuguesa pels seus rius, desenvolupant la seva obra fotogràfica en torn a l'especificitat física d'aquest territori, buscant testificar aquest pas de frontera per un relat en primera persona, encarnat físicament per incessants anades i tornades i plasmat en diferents sèries fotogràfiques obertes i modulables. No obstant això, en

aquesta obra ha abandonat la imatge. Presenta una maleta sonora que reprèn en filigrana nocions del pensador alemany com la memòria, el pas ociós i l'aura. L'aura, o la seva pèrdua, queda aquí patent en la maleta buida –objecte físic que serveix de contenidor- del que es desprèn una peça sonora, relat i passeig sonor immaterial que es dilueix i flueix com l'aigua entre els dos costats de la frontera.

Dos artistes nòmades, amb pràctiques i estils dispars i que porten en el seu bagatge motius, nocions, estratègies del pensador alemany. En ambdós casos la història, reflectida en un territori fronterer o en objectes religiosos és el transfons de les seves creacions. Se l'han apropiat de la manera més personal, apropant-la a qüestions íntimes lligades a les seves identitats i itineràncies i, erigint-se com a narradors, l'articulen amb la seva pròpia experiència.

Xavier Baudoin

Director d'estudis artístics

de la Casa de Velázquez– Académie de France à Madrid

L'ECOLE DES BEAUX ARTS DE BURDEUS (EBABX)

VUPPATLFDM

Voir un peu plus à travers les fissures des murailles (Veure una mica més a través de les esclotxes de les muralles)*amb Walter Benjamin.

Notes de Portbou

Aprenem també de Walter Benjamin que volem viure en un món que ja no caigui en l'aparença de la riquesa com a mercaderia.

La reducció de qualsevol cosa en l'àmbit econòmic suprimeix allò que no s'adapta a la lògica de la mercaderia.

Les subjectivitats xoquen contra l'aparença, en el món de les mercaderies, que no deixa veure allò que no hi apareix o el que ja no hi apareix: una resta de substrat latent, una inadaptació, una manca d'aparença...

Els esclats d'angoixa de l'alineació engendren pràctiques crítiques inquietes i escèptiques en els artistes joves.

La tesi VII de Tesis de la filosofia de la història indica que és urgent reconsiderar la història dels "béns culturals", un veritable "botí" convertit en testimoni de barbàrie. Un botí que Benjamin contempla espantat perquè les obres van néixer no tan sols "de l'esforç exclusiu dels grans genis que les van crear, sinó també del treball feixuc i anònim imposat als contemporanis d'aquells genis".

Caldria preguntar-se si l'artista pot ser un observador que reconsidera contínuament i des de la distància les bases de la cultura i de l'art per fer aflorar les injustícies les falsificacions i els prejudicis propis dels "vencedors de la història". Però, què comparteix l'artista amb els vençuts i els oblidats de la mateixa història historicista?

Walter Benjamin mai no ha renunciat a salvar la memòria d'una tradició ocultada.

Aquesta podria ser justament la bellesa evocada, no tant la de les obres d'art com la d'una visió de la història que Benjamin considera com la més autèntica.

El procés de transmissió del patrimoni cultural és en si mateix un testimoni de la barbàrie, i Roberto Bolaño diu que "pel que fa a l'art, cal mantenir el nom però cal canviar l'objecte".

L'autonomia de l'art és tan sols una il·lusió. Quina obertura és possible fora del sistema econòmic i de la seva política d'exclusió?

La creença en la sobirania de l'art, dotat del seu propi poder especulatiu o de qualitats intrínseques ("tenir la sensació que existeix en si mateix", Deleuze i Guattari, "autèntica bellesa de l'art" E. Zemach...), és simptomàtica. Per què aquest allunyament de l'art respecte de les interaccions socials que tanmateix fan l'art?

Per a Benjamin, la riquesa existeix en, contra i més enllà de la mercaderia, i el treball artístic pot aspirar a activar intercanvis socials inèdits que anirien més enllà del terreny específic de l'art.

Jean Calens,
Professor de l'École des Beaux-Arts de Bordeaux

* Voir un peu plus à travers les fissures des murailles (Veure una mica més a través de les escletxes de les muralles) (VUPPATLFD) és un programa de recerca de l'École des Beaux-Arts de Bordeaux, iniciat per Jean Calens el 2014.

**com ara Kevin Huber, Pierre Mahoudeau i Luka Merlet del programa VUPPATLFD, que van participar en l'escola d'estiu de Portbou sobre la Maleta de Walter Benjamin i que també s'interroguen sobre la "tasca de l'artista".

WEIßENSEE KUNSTHOCHSCHULE VISUELLE KOMMUNIKATION DE BERLIN

Nedar, singularitat, contingència. Amb Benjamin i sense Benjamin a Portbou (19-22/9/2016)

Irònicament, la data del suïcidi de Benjamin, el setembre del 1940, també té unes parts plaents, si se'm permet de dir-ho enmig de la mitologia d'aquest autor de què la nostra exposició forma part. Si veniu a Portbou al setembre, encara es pot nedar a la platja; després de la temporada estival, ja no hi ha turistes, però l'estiu encara és prou a prop perquè l'aigua encara estigui tèbia, ja remoguda per les tempestes de tardor, que també bramen a la badia de Portbou.

És un sentiment estrany, nedar en aquesta badia llegendària a sota mateix del monument de Karavan. Tot i que això depèn, és clar, perquè el cos d'un mateix es contraposa d'alguna manera al cos mort de Benjamin, soterrat en algun lloc del cementiri, mentre el meu cos viu neda al Mediterrani. Fent-ho em descobreixo meditant sobre un curiós canvi de sentits: si nedo i observo el monument des de l'aigua, els sentits canvien, no el veus des de dalt cap a baix, com és habitual quan s'observa des del turó i quan es baixen les escales. Vist des del Mediterrani, s'observa el monument a la inversa, des de baix cap a dalt, des de la part inferior, que en el llenguatge artístic del monument significa des de l'aigua, és a dir, la mort, el nirvana, el no-res. El final de Benjamin. El final de tots nosaltres.

Però què significa reflexionar sobre la vida d'algú començant per la seva fi? I és que hi ha una cosa ben certa: reflexionar sobre la vida de Benjamin a Portbou i començar per Portbou és reflexionar sobre la vida d'algú començant per la seva fi, partint de la seva mort. Mirant el monument de Karavan no pas des de la muntanya cap al mar, sinó des de la perspectiva del mar amunt cap al monument, cap al monument de la pròpia vida. Però què significa veure i pensar el monument de Karavan des de baix cap a dalt, des del final cap al començament? Mirar-se tota una vida des de la perspectiva de la seva fi? Què significa reflexionar sobre la vida d'algú des de la fi fins al començament, una qüestió encara més interessant per al nostre grup berlinès de participants en l'exposició, que venen de la ciutat on va començar el llegat de Benjamin?

No és gens obvi què deu significar, parlant des d'un punt de vista filosòfic, plantejar-se totes aquestes qüestions en alemany, en la llengua de Benjamin; reflexionar sobre una vida des del final cap a l'inici, o reflexionar sobre la vida començant per la mort. Perquè és evident que s'hauria d'evitar —en aquest cas sembla totalment inapropiat— pensar aquesta relació tal com ho fa l'adversari de Benjamin, si més no a Alemanya, Martin Heidegger, que, sens dubte, és el primer que ve al cap quan s'intenta respondre a la pregunta de com es pot reflexionar sobre la vida començant pel final. Com es pot reflexionar sobre Benjamin a Portbou, començant des de Portbou, sense fer ontologia de la mort?

Intentant respondre a aquestes preguntes, em venen dues respostes al cap, o més ben dit, al cos, perquè estan relacionades amb l'estat en què reflexiono: l'estat de nedar, sobre el qual reflexionava mentre nedava, o l'estat de contingència.

Comencem pel darrer i, literalment, més «eixut»: la contingència. Allò que definitivament diferencia una idea benjaminiana (o, diguem-ne, portbouiana) de la mort, començar a pensar la vida d'algú a partir de la mort, és la seva contingència radical: la contingència radical de les tan repetides circumstàncies fortuïtes que van conduir a la mort de Benjamin a Portbou. No és en la mort de ningú allò en què hom pensa, ni en les condicions de la mort en si mateixa o com a part de l'"ésser": és la mort d'un home concret amb un fat específic; un home en un estat mental i físic específics, i, fins i tot més important, sota el poder d'unes dràstiques condicions legals (o il·legals) —sota unes condicions legals, sota una llei que canviava i variava tant que era inestable com el mar que tenia davant dels ulls.

Com sabem tots, la tràgica mort de Benjamin a Portbou sembla que va ser, al capdavant, també causada per aquests actes i condicions legals tan dràsticament canviants, que variaven d'avui per demà i que tenien uns efectes impossibles de comptar (i, en la majoria dels casos, impossibles d'anomenar) en diversos individus —i avui dia només sabem el nom d'un d'aquests individus sobre els quals van fer efecte les condicions legals canviants; molts més continuen sense identificar.

És aquesta contingència radical i la singularitat d'una mort sobre la qual reflexionem aquí allò que permet diferenciar-la radicalment d'una idea ontològica de la mort de pensament. És com si la seva mort no hagués tingut cap raó, cap fonament. És absolutament absurd i casual que Benjamin acabés la seva vida aquí. Sembla que hauria pogut passar en qualsevol altre lloc. Però en aquestes absolutes casualitat i absurditat rau l'estranya fascinació de la mitologia de Benjamin.

Això em permet retornar al meu tercer concepte, que és nedar, nedar a Portbou. Al setembre, el mes del seu suïcidi, l'aigua encara és tèbia. Hom pot reflexionar sobre Benjamin i el seu llegat mentre neda: nedant sota el seu monument, mirant-lo des de la perspectiva inversa, veient-lo com mai no l'ha vist ningú. No hi ha cap relació de la metàfora de nedar amb Benjamin: no sabem si li agradava, si mai no ho va fer, a Berlín o en algun dels molts llocs del seu exili, des de Capri fins a Dinamarca i des de Nàpols fins a París.

S'ha dit que el pensament de Benjamin era nòmada, que era com un passejant; però no ha estat mai considerat un pensament a la deriva, que seria una mena de radicalització del nòmada, atès que qui va a la deriva, sigui a la badia de Portbou o sigui en qualsevol altre lloc, ni tan sols té un terra a sota; no té cap base, i això es podria aplicar a alguns corrents del pensament benjaminian, si més no vist des de Portbou, si més no des de la perspectiva de l'aigua.

Tots sabem amb quina desesperació Benjamin, en les seves múltiples aspiracions metafísiques, buscava la seva base: fins i tot el text amb què majoritàriament ha treballat aquesta exposició i la seva preparació, el famós *Tesis sobre el concepte d'història*, busca amb angoixa una base d'acció política i de pensament polític, de filosofia, d'història i de filosofia de la història; dividit entre el messiànic i el marxístic, hom s'adona de fins a quin punt es devia trobar sense base. Al capdavant, es poden llegir els últims escrits de Benjamin com l'escenari cruel d'algú que ha perdut o que ha estat privat de les seves creences i bases intel·lectuals.

Al final, un pensament que va a la deriva, des d'aquesta perspectiva, no sembla pas que sigui només un concepte bonic al qual es pugui aspirar, expressat en conferències intel·lectuals i desenvolupat en els dies de lleure de pensament poc seriosos. Ben al contrari, sembla l'acte crucial de desempallegar-se de la pròpia base, no tan sols intel·lectual, sinó més aviat existencial —unes bases que eren, en el cas de Benjamin, pel que sabem, més o menys idèntiques. Però quina relació té el seu cas específic amb el pensament a la deriva, avui? Què fem aquí amb Benjamin avui, a Portbou, el setembre del 2016, sinó formar part de la pròspera mitologia de Benjamin?

Aquesta no és la qüestió *intel·lectual* tal com interpretem actualment el seu pensament, no és tan sols la qüestió de llegir Benjamin avui dia —i potser tampoc no és la qüestió *antropològica* de què s'ha fet amb Benjamin avui dia (que és el que pregunta el fantàstic text de Michael Taussig sobre Portbou, entre molts d'altres): què passa amb Benjamin a Portbou, en aquest lloc de pelegrinatge, aquesta Meca de messiànics melancòlics d'arreu del món que es reuneixen aquí per fer commemoracions i pregàries? La qüestió d'aquest estiu era molt més simple, molt més pràctica, molt més propera a anar a nedar: era la qüestió de les reaccions *artístiques* a tot el que passa a Portbou amb Benjamin i sense Benjamin.

Knut Ebeling

**Director de la Weißensee Kunsthochschule de Berlin
(Visuelle Kommunikation. Digitale Medien)**

3. LA FIGURA DE WALTER BENJAMIN

Walter Benjamin neix a Berlín el juliol de 1892, fill d'un marxant d'art i el més gran dels tres germans. Des de molt jove neix el seu interès per la filosofia i la literatura. Després d'estudiar a les universitats de Berlín, Freiburg i Múnic, aconsegueix el seu doctorat *cum laude* a la Universitat de Berna el 1919 amb l'assaig *El concepte de la crítica d'art en el romanticisme alemany*.

Jueu alemany, abandona el seu país el 1930 davant l'emergent poder del partit nacionalsocialista. Després del seu pas per Dinamarca, on coneix Bertolt Brecht, i per Itàlia, emigra a París. Allà comença a col·laborar amb intel·lectuals i artistes alemanys refugiats i escriu sense descans, en condicions econòmiques molt precàries. A principis de l'any 1939 la Gestapo li retira la nacionalitat alemanya, fent impossible que el país d'adopció li concedeixi un permís de residència, de forma que els seus únics papers l'identifiquen com a refugiat alemany a França. Al setembre del mateix any és internat al camp de treballadors voluntaris de Nevers a la Borgonya francesa. Alliberat al novembre, retorna a París i inicia la redacció del seu últim llibre inacabat: *Tesis sobre la filosofia de la història*.

Al maig de 1940, al signar-se l'armistici entre la França de Vichy i el Tercer Reich, Benjamin abandona precipitadament París, un dia abans de que les tropes nazis entrin a la ciutat. Després d'uns mesos a Lourdes, es troba amb uns amics a Marsella on aconsegueix –no sense dificultat– el visat d'entrada als Estats Units. Per això, ha de arribar a Espanya a través d'algun pas en els Pirineus, creuar el país fins a Portugal i allà embarcar cap a Amèrica. El camí que segueixen molts exiliats.

A primera hora del 25 de setembre de 1940, juntament amb altres companys, es barreja entre vinyes en el seu camí a la feina. Al final d'un llarg i esgotador camí, especialment difícil per a Benjamin, que patia del cor, arriben a Portbou on se'ls impedeix l'entrada al territori espanyol perquè no tenia el permís de sortida de França, exigint en aquelles dates. A l'Hotel França, davant el temor d'una deportació anunciada, Walter Benjamin ingereix una dosi fatal de morfina. Troben el seu cos tombat al llit el 26 de setembre. Tenia 48 anys.

Pocs dies després, la restricció de permisos atorgats a Marsella serà aixecada i els seus companys d'exili aconseguiran seguir amb la seva marxa cap als Estats Units.

5. CRÈDITS

EXPOSICIÓ

Les maletes de Walter Benjamin

Dispositius migratoris

20 juliol - 24 setembre 2017

Artistes: Airis Hierro, Alejandro Calles, Alexandre Franquesa, Alexia Manzano, Ana Pulido, Ana Varela, Anka Helfertova, Charlotte Bräuer, Christoffer Ejbi, Cristina Widder, Facundo Galera, Irene Scarpelli, Joan Pau González, Jorge Zavala, Judit Chulià, Julián Chamorro, Juliana Vélez Gutiérrez, Kanako Ishi, Kevin Huber, Lola de Querol, Luka Merlet, Maria Domar, Maria Mar Rego, Maria Turik, Mariko Kumon, Marina Fraga, Mateo Ramírez Louit, Matías Rojas, Mercedes Ruano, Neus Masdeu, Petra Petterfy, Pierre Mahoudeau, Pilar Alvarez, Roser Vallès, Sasha Brylla, Selma Brignetti, Sílvia Martínez Palou, StevenThelen i Vir Andres Hera.

Comissària: Pilar Parcerisas

Disseny gràfic: Gerard Llimòs i Manel Gràvalos

Muntatge: GAMI SCP

Projecte col·laboratiu entre diferents escoles de Belles Arts:

Weißensee Kunsthochschule de Berlin (Visuelle Kommunikation. Digitale Medien)

École des Beaux-Arts de Bordeaux

Escola Llotja d'Arts i Disseny de Barcelona

Casa de Velázquez de Madrid

Organitzen i produeixen: Arts Santa Mònica i Passatges Cultura Contemporània

Col·laboren: Ajuntament de Portbou, Consell Comarcal de l'Alt Empordà, Oficina de la Juventut franco-alemanya (OFAJ / DFJW), ADIF i Joya Barcelona Art Jewellery Fair

Exposició itinerant:

Estació Internacional de Portbou-Sala de duanes (Portbou): 24 setembre 2016 – 23 d'octubre 2016

Casa Velázquez (Madrid): 5 abril – 25 maig 2017

Arts Santa Mònica (Barcelona): 20 juliol – 24 setembre 2017

ARTS SANTA MÒNICA

Director: Jaume Reus

Exposicions

Coordinació general: Roger Vinent Arnau

Edicions: Cinta Massip

Direcció tècnica: Xavier Roca

Activitats

Coordinació general: Marta Garcia

Àrea tècnica: Eulàlia Garcia / Maria Bendito

Administració

Responsable de gestió: Cristina Güell

Àrea d'exposicions: Mònica Garcia Bo

Secretaria de direcció: Chus Couso

Comunicació

Coordinació general: Jordi Miras Llopart

Web i xarxes socials: Luis Villalón Camacho

Difusió: Juanjo Gutiérrez

Arts Santa Mònica. Centre de la Creativitat – Departament de Cultura **Àrea de Comunicació i Premsa**

A/e: comunicacio_artssantamonica@gencat.cat
@artssantamonica

Coordinació comunicació i premsa: Jordi Miras Llopart. A/e: jmirasl@gencat.cat | Tel.: (34) 93 316 28 10 – (34) 93 316 28 56. Ext. 13436

Web i xarxes socials: Luis Villalón. A/e: villalon@gencat.cat | Tel.: (34) 93 556 53 14 (directe) - (34) 93 316 28 19. Ext. 13441

Difusió: Juanjo Gutiérrez. A/e: jgutierrezg@gencat.cat | Tel.: (34) 93 316 28 57 (directe) - (34) 93 316 28 10. Ext. 13442

Arts Santa Mònica, Centre de la Creativitat

La Rambla, 7, 08002 Barcelona. Tel. 935 671 110. Web: artssantamonica.gencat.cat. **Entrada lliure**
De dimarts a dissabte d'11 h a 21 h. Diumenges i festius d'11 h a 17 h. Dilluns tancat
